

zal) találtunk, valamint az állatjáratokkal kissé megbolygatott felszíni rétegből további őskori cserepeket emeltünk ki.

– A helyszíni szemle után az ANP igazgatóságán jelentettük eredményeinket, ahol minden jelenlévő egyetértett abban, hogy a barlang további sorsa közös felelőssége a természetvédelemnek (Aggteleki Nemzeti Park, Világörökség) és a régészetnek (Kulturális Örökség Igazgatósága, Magyar Nemzeti Múzeum).

REZI KATÓ GÁBOR – HOLL BALÁZS – T. DOBOSI VIOLA

354. Szuhogy határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö?

A 2000. október 24. és december 31. között végzett terepbejárásunk során az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

Szuhogy községtől keletre, a Szuhogyi-völgybe csatlakozó Kis-völgy torkolatában, a domboldalon, szántott területen, jó észlelés mellett, némi érces anyagot(?) és nagy mennyiségű vassalakot gyűjtöttünk.

Kovács-kút: Szuhogytól nyugatra, a patakra néző déli domboldalon jó észlelés mellett a boronált területen érces anyagot(?), nagy mennyiségű késő középkori kovács(?)salakot és nagyon kevés középkori kerámiát találtunk.

CZAJLIK ZOLTÁN

355. Tamási, Alsócsereén-gát

(Tolna megye) Kk

Az elpusztult középkori Henye falu plébániatemplomát kutattuk. A 6×8 m belméretű, a feltárt ÉNy-i sarkán támpillérral ellátott gótikus hajóhoz egyaránt 4,3 m hosszú és széles, enyhén trapéz alakú, négy sarkán támpillérekkel megerősített szentély csatlakozott. Az alapozást habarcsba dobált – részben római – építőanyagból készítették, felmenő fal nem került elő. A gótikus szentélyen belül román kori, félköríves szentélyzáródás alapozását tártuk fel, a szentély É-i oldalához kapcsolódva pedig 2×2 m belméretű sekrestye maradványát. A három kibontott sírból melléklet nem került elő.

Az ásatáson részt vett hallgatók: Batizi Zoltán, Benda Judit, Földesi Szilvia, Rácz Miklós, Rácz Tibor (ELTE). Az ásatás munkatársa, a munkálatok tényleges vezetője K. Németh András.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR

356. Tamási határa

(Tolna megye) I

A településen 1999. december 8-án végeztünk légi felderítést, 2000. március 8-án pedig terepbejárást.

A Fürged és Tamási közötti határárok a légi felvételen kettős sötét sávként látható. A felszínen az objektumot nem találtuk meg, a lejtős domboldalon a földművelés okozta erózió miatt feltöltődhetett, illetve a szélein volt földhányások lekophattak.

2000. június 22-én újabb légi felderítést végeztem a település fölött.

Szemcse, Kertészet (Tökös-tói-dűlő): A modern kori kertészetről készített felvételeken a római kori villa nyomai nem láthatók.

Vitéz-telek: Ismeretlen korú és eredetű foltokat, növényzet-elszíneződést figyeltem meg.

Zsigmond-tábla: Ismeretlen korú, telekhatárokként, dűlőrendszerként értelmezhető lineáris nyomokat fényképeztem.

BERTÓK GÁBOR

357. Tamási, Kecsege-pusztá, Köcsöge

(Tolna megye) Á, Kk

Kecsege-pusztától ÉK-re, a Fürged és Tamási között húzódó halastó-fűzér K-i oldalán emelkedő dombok egyike – a terepbejárás megfigyelések szerint – erődített volt. A domb oldala a halastó felől meredek, a másik három oldalról pedig árok védte. A szántott, boronált, de esőt kapott dombon elég sűrűn fordultak elő a középkori (Árpád-kori és főleg késő középkori) cserepek. Több hamus folt is látszik. Leletek az árkon belül, és azon kívül is találhatóak. A domb D-i szélén téglá- és kőtörmelék figyelhető meg, közöttük kevés embercsont is előfordul.

A halastótól a dombra vezető dűlőúton az eső által kimosott, vagy gép által megsértett kemence nyomait vettem észre. A tapasztásból néhány késő középkori cserép került ki.

MIKLÓS ZSUZSA

358. Tác, Gorsium

(Fejér megye) Ró

A Gorsium központjában végzett 1996–1998. évi ásatások jelentős mértékben megváltoztatták az 1958 óta folyó kutatás során feltárt római település értelmezését. Az 1996-ban megtalált Augustus-templom alapján Alsó Pannónia provincia császárkultuszának központi szentkerülete kb. ötször akkora területen fekszik, mint azt a kutatás addig feltételezte. 1997-ben sikerült körülhatárolni a templom előtt fekvő központi teret – a szentkerület fórumát – és a provincia főoltárának a téren álló alapozását. A tér a felmérés alapján 90×45 m nagyságú (területén Pannónia másik nagy szentkerülete, a Carnuntum-pfaffenbergi teljes egészében elfér), a templomhoz a tér K-i oldalán lépcső vezet fel, É-i oldalát a két nymphaeummal és két lépcsővel áttört fal zárja le, ahol a már feltárt csarnokok és szentélyek láthatók. Az É-i oldalon a kerület 100 m széles, ugyanennyi a tértől Ny-ra fekvő részben feltárt oldal is. Feltételezhető, hogy a központi tértől D-re és K-re is hasonló kiterjedéssel lehet számolni.

Az új eredmények megváltoztathatják a Gorsiumról eddig kialakult véleményt: a szentkerület nem Gorsium városán belül egy nagyobb épületcsoportot jelent,

hanem a várostól független, elhatárolt területi egység, ahogy az – feliratok alapján – Galliában és Hispániában is megállapítható volt. Az eddigi ásatás 2–3. századi periódusa tehát teljes egészében a szentkerület területét jelenti, a feltételezett városközpont ezen kívül, feltehetően három oldalról vette körül a szentkerületet.

Az uralkodó császár tiszteletére a Római Birodalom minden provinciájában volt hasonló provinciális szentkerület, ezekről azonban – az európai provinciákban – inkább csak feliratokból és faragványokból tudunk, a legismertebbek, mint a lugdunumi Galliában és a tarraçoi Hispániában, feltáratlanok. A gorsiumi szentkerület egyedülálló tudományos jelentősége, hogy teljes feltárásának és bemutatásának nincs akadály.

1999-ben a Nemzeti Örökség Program '99 pályázatán 7 millió forint összeget nyerve a tervnek megfelelően egyrészt az Augustus-templom K-i része fölött álló 4. századi közfürdő feltárását folytattuk, megállapítva a templom K-i lezáródását, másfelől a templom Ny-i egyharmadának feltárását végeztük. Ez a templom oszlopos bejárata és a nagyméretű cella közötti előtérre (pronaosra) terjed ki. A templom teljes méretét 14×40 m-ben sikerült meghatározni. Ennek alapján a templom a legnagyobb és legreprezentatívabb ismert templom Pannóniában, méretei a Római Birodalom ismert nagyobb görög és római templomaihoz hasonlóak.

A 2000. évre tervezett ásatás az anyagi feltételek arányában a templom teljes feltárását és – lehetőség szerint – az előtte elterülő központi tér (fórum) kibontását kívánta folytatni. Az ásatás egyik feladata a 4. századi közfürdő teljes feltárása és dokumentálása után lebontása, a templom megmaradt jelenségeinek teljes feltárása. A kutatás másik feladata a templom előterének, a felvezető lépcsőnek feltárása, ezzel tisztázva a tér K-i oldalát. Az előzetes kutatások alapján lehetséges, hogy a templom tengelyében álló főoltár kibontására is sor kerülhet. A teljes tér feltárása legalább még két év hasonló intenzitású munkájával érhető el.

A teret már eddigi ismereteink szerint is reprezentatív jellegű fal zárja le É-i oldalán, két díszkúttal. A falat lépcsők törlik át és vezetnek fel a magasabb szinten lévő csarnokokhoz, amelyek közül a 60×12 m nagyságú, Ny-i apszisában pódiumra helyezett oltárral esetleg a tartománygyűlés (concilium provinciae) helye volt. A későbbi bemutatásnak hangsúlyos része lesz az oltár, a lépcső és a dombon álló templom részleges restaurálása. Az utóbbihoz adottak a homlokzati oszlopsorok kisázsiai eredetű bazaltoszlopai. A tér helyreállításával a Római Birodalomnak az Alpoktól É-ra eső területén az egyik legnagyobb és leglátványosabb műemlékegyüttese lesz.

FITZ JENŐ

359. Tata, Porhanyó-bánya
(Komárom-Esztergom megye) Pa
2000. június 16-án kezdtük meg a középső paleolit te-

lep feltárását, amelynek anyagi fedezetét pályázatok útján sikerült kiegészíteni (NKÖM).

Biztonsági okokból az idén is bányafákkal dúcoltuk ki a lelőhelyet, majd a külső környezet és a belső terület kitisztítása után mind a déli, mind pedig az északi oldalon folytattuk az in situ betöltődés bontását.

Az idén is elsődleges célunk a település feltárása mellett a természettudományos vizsgálatokra történő mintavétel volt. Északi irányban a bontás után kialakított, mintegy 4 m hosszúságú metszetfalban 4 réteget tudtunk elkülöníteni: lösz, homokszemcsés lösz, erősen homokos lösz, homok (fölötte nagy mennyiségű csontbreccsa). A nyugati oldalon a kitöltés erősen összeszűkül (260 cm, 390–410 cm), erről a területről nagyobb mennyiségű, szépen megmunkált kőeszköz került elő. A K-i részen az üledékben egy teknősen emelkedő 5–25 cm váltakozó magasságú, alapjánál 10–15 cm széles, fölfelé elkeskenyedő mészkőtaraj jelentkezett. A mésztufa erősen lukacsos szerkezetű, laza szövetű, kristályos, eltér a bánya kompakt, tömör anyagától. A mészkőtaraj belső oldalán 5–10 cm széles, ismeretlen mélységű mészkőréteggel borított hasadék figyelhető meg. A kitöltés felső, homokos rétegéből rendkívül kevés leletanyag került elő, fölötte cementálódott, nagy, sérült mamutcsontok figyelhetők meg továbbra is. A metszetfal dokumentálása után 2 cm-ként mintát vettünk geokémiai és szediment vizsgálatra, 4 cm vastagságban pedig kisemlős vizsgálatra.

Hasonló mintavétel történt a déli oldalon is, ahol a betöltődés szélessége fönt 1,3 m, alul pedig 1,45 m, legnagyobb magassága 1 m. A fal gyökerektől erősen átszőtt a talptól 40–45 cm-ig (makroszkópikusan), itt van a lösz és a homok határa. A talptól 40 és 50 cm között a fal D-i oldalán meszes konkréciós réteg húzódik, ami elválasztja a homokos betöltődést a löszről. A konkréciós szint É felé emelkedik, a padtól 50–60 cm között húzódik. Felső homokrétegében 5–10 cm nagyságú szürke „iszapkonkréciók” jelentkeznek.

Az in situ betöltődés bontása során továbbra is nagy mennyiségű gyártási hulladék, típusos, szépen megmunkált kőeszköz (elsősorban kaparók, vakarók) és állatcsontok (a legnagyobb mennyiségben továbbra is mamut maradványai) kerültek elő, elsősorban az 1. rétegből.

Az É-i in situ oldalon megfigyelhető volt, hogy a csontbreccsás mésztufapad 3–10 cm vastag, amit 13–16 cm homokréteg követ. A balesetveszély elhárítása érdekében ahol lehetett, lebontottuk a mésztufalemezt, a homokot, s egyelőre bent hagytuk a bányafákat. A hivatalos szakvélemény elkészültéig bent hagyjuk, majd a bánya teljes lezárását tervezzük.

Az ásatáson részt vett Homola István és Horváth Krisztina (KLTE, Debrecen), Tolnai Márton (JATE, Szeged) egyetemi hallgatók, meglátogatta dr. Kordos István.

CSEH JULIANNA – T. DOBOSI VIOLA